



UDC 376.016-056.36

**IMPROVING EFFECTIVENESS OF THE EDUCATIONAL PROCESS ORGANIZATION IN A SPECIAL SCHOOL****ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СПЕЦІАЛЬНІЙ ШКОЛІ****Dmytriieva I. V. / Дмитрієва І. В.***d. p. s., prof. / д. п. н., проф.*

ORCID: 0000-0002-1330-6645

*Donbas State Pedagogical University, Slovjansk, General Batyuk 19, 84116**Донбаський державний педагогічний університет, Слов'янськ, Генерала Батюка 19, 84116***Odyuchenko L.K. / Одинченко Л. К.***c.p.s., as.prof. / к.п.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-4629-0600

*Donbas State Pedagogical University, Slovjansk, General Batyuk 19, 84116**Донбаський державний педагогічний університет, Слов'янськ, Генерала Батюка 19, 84116*

**Анотація.** У статті досліджується проблема підвищення якості надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами в умовах спеціальних загальноосвітніх закладів. Розкрито теоретико-методичні основи особистісно-зорієнтованого підходу до навчання і виховання учнів спеціальної школи. З'ясовано, що освітній процес означеної категорії дітей як процес їхнього особистісного розвитку у значній мірі залежить від їхніх потенційних можливостей, умов та засобів корекційно-педагогічного впливу. Визначено важливість та необхідність розвитку в учнів спеціальної школи творчих здібностей, нахилів та інтересів.

**Ключові слова:** освіта, діти з особливими освітніми потребами, спеціальна школа.

**Вступ.** Кардинальні політичні, економічні, соціально-педагогічні, культурологічні, глобалізаційні зміни, які сьогодні спостерігаються в Україні, обумовлюють сучасні процеси реформування та модернізації у вітчизняній освітній галузі. Саме освіта є тим громадсько-державним інститутом, який покликаний зупинити негативні, кризові тенденції у сфері дитинства, спроможний органічно поєднати розвивальні процеси у фізичному, психічному, соціальному та духовному становленні зростаючої особистості. Удосконалення змісту особистісно-орієнтованої освіти, створення навчально-виховних технологій нового покоління шляхом упровадження інноваційних підходів, методів, що спрямовані, зокрема, на подолання проблем у дітей, в тому числі і дітей, які потребують спеціальної допомоги, – основний контент освітньої парадигми сьогодення.

**Основний текст.** Ратифікація Україною Декларації ООН «Про права інвалідів» свідчить, що ціннісні орієнтації держави та суспільства полягають у гарантуванні прав громадян і наданні їм можливостей соціальної адаптації та розвитку, активної участі в житті суспільства і найбільш повноцінної реалізації власної індивідуальності. Такі можливості повинні бути забезпечені кожній дитині, в тому числі й з відхиленнями в психофізичному розвитку.

Нині в Україні визначено нову стратегію розвитку спеціальної освіти, якою передбачено відповідно до сучасних парадигм функціонування освітньої системи розширення загально-корекційного простору її практичної реалізації:



зміна підходів до організації надання освітніх послуг дітям із особливими освітніми потребами, впровадження різних організаційних форм навчання, розширення мережі закладів різного відомчого підпорядкування, адаптація освітнього процесу до запитів і потреб особистості дитини з психофізичними порушеннями, орієнтація навчання на особистість, забезпечення максимальних можливостей її саморозкриття. Така спрямованість модернізації національної системи освіти осіб з особливими освітніми потребами відповідає загальнодержавній політиці в галузі освіти, що визначено у низці основоположних документів (Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» та ін.).

Розробка проблеми освіти дітей і молоді з обмеженими психофізичними можливостями ведеться не на порожньому місці. У монографіях, дисертаціях та інших наукових працях значною мірою висвітлено: теоретичні концепції, класифікації, відокремлені основні групи дітей, які потребують створення особливих умов у процесі корекційного навчання, виховання і соціальної адаптації (І. Бех, В. Бондар, Г. Дульнев, І. Єременко, В. Засенко, А. Колупаєва, В. Синьов, Є. Синьова, Є. Соботович, Л. Фомічова, О. Хохліна, М. Шеремет, М. Ярмаченко та ін.); різноманітні аспекти їхньої соціалізації та реабілітації (І. Азарський, Ю. Бистрова, О. Глоба, В. Козьявкін, В. Мартинюк, Б. Сермеєв, І. Татяничикова, Г. Шанько та ін.); зміст та особливості навчання, підготовка до життя дітей з обмеженими можливостями (В. Бондар, Л. Вавіна, І. Дмитрієва, А. Капустін, В. Кобильченко, С. Конопляста, В. Липа, Г. Мерсіянова, С. Миронова, Л. Одинченко, Л. Руденко, Т. Сак, Т. Скрипник, М. Супрун, О. Таранченко, В. Тарасун, С. Федоренко, О. Форостян, Д. Шульженко та ін.); організація корекційно-реабілітаційної і соціальної роботи з дітьми та молоддю з обмеженими можливостями здоров'я (Т. Дегтяренко, В. Нечипоренко, А. Шевцов, Л. Шипіцина та ін.). Доведено, що посиленна увага до освіти осіб з психофізичними вадами є необхідною умовою їхньої адаптації й соціалізації в оточуючому просторі, соціального оздоровлення суспільства в цілому.

Організація освітнього процесу для дітей з особливими потребами повинна забезпечувати реалізацію комплексного підходу до розвитку всіх потенційних можливостей дитини, необхідних для самостійного та повноцінного життя: розумових, особистісних, фізичних, естетичних, соціальних. Дедалі більшого поширення набуває особистісно-орієнтований підхід до навчання й виховання, що ґрунтується на таких теоретичних положеннях, як-то:

- особистість є суб'єктом, а не об'єктом освітнього процесу;
- особистість є метою освітньої системи, а не засобом для досягнення будь-яких зовнішніх цілей;
- пріоритетними якостями особистості є вищі етичні цінності (доброта, любов, працьовитість, совість, гідність, громадянськість та ін.);
- основними факторами соціалізації і виховання особистості дитини є її природна заданість, соціальний досвід, позитивне соціальне середовище, розвиткові види діяльності, атмосфера гуманного спілкування, позитивне



інформаційне середовище;

- провідною умовою розвитку особистості дитини є цілеспрямований процес виховання, заснований на принципах природосообразності, культуросообразності, успішності й креативності.

Особистісно-орієнтований підхід бере свої витоки в гуманістичній теорії, котра розглядає дитину як цілісну особистість, яка постійно прагне самоздійснення. Провідними засадами тут виступають самоцінність особистості, глибока повага та емпатія до неї, врахування її індивідуальності. Заслугує на увагу трактування особистісного підходу І.Коном. Дослідник акцентує увагу на відмінностях між особистісним підходом і врахуванням індивідуальних особливостей учнів, за якими вони відрізняються один від одного. Як зазначає І.Кон, особистісний підхід - це “передусім, послідовне завжди і в усьому ставлення до кожного з них як до особистості, як до відповідального і самоусвідомлюваного суб’єкта діяльності” [3, с. 179]. На його думку, якщо не побачити у кожній дитині щось особистісно цінне, те, що властиве тільки їй, то не можливе встановлення необхідного контакту, який забезпечує як належне виховання, так й успіх виховної діяльності педагога взагалі.

В умовах спеціальної школи сутність особистісно-орієнтованого підходу розглядається не лише як створення педагогом доброзичливої атмосфери, а постійне звернення до суб’єктивного досвіду школярів, тобто досвіду їхньої власної життєдіяльності, визнання самотності і унікальності кожного учня. Не можна підпорядкувати розвиток дитини з особливими освітніми потребами до заздальгідь відокремлених канонів, очікувань, вимог. Важливим і необхідним є своєчасне попередження виникнення труднощів у розвитку дитини, координація очікувань і вимог, що пред’являються до неї. Парадигма особистісно-орієнтованої освіти в спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах вимагає визнання й прийняття особистості дитини такою, якою воно є, створення атмосфери фізичного та психологічного комфорту, забезпечення вихованцям відчуття соціальної захищеності, організації сприятливих умов для задоволення пізнавальних потреб і інтересів учнів, максимального розвитку їхніх здібностей і нахилів, стимулювання самооцінки, самопізнання і самовдосконалення. Особлива увага надається відносинам між вихователем і вихованцем, що розглядаються І.Бехом як “особистісні”, як відносини рівноправних партнерів по спілкуванню [2]. На думку науковця, вихователь сприймає дитину як цінність саму по собі й зорієнтований на її індивідуальну неповторність.

Виховання в спеціальних освітніх закладах має дві взаємозалежні сторони. Перша – педагогічний вплив вихователя, учителя, колективу, друга – готовність вихованця сприйняти й усвідомити цей вплив. У процесі діяльності і спілкування дитина вибірково ставиться до виховних впливів, не всі з яких мають ефективні наслідки. Виховні впливи по-різному переломлюються через призму індивідуального світогляду, особистого досвіду дитини. Деякі впливи вихованець засвоює охоче і досить активно, інші майже зовсім не засвоює. Це здійснюється в тому випадку, коли ці впливи не викликають позитивних



емоцій, не торкаються внутрішньої сфери особистості, її потреб, інтересів, бажань. Тому, конструктивним є розуміння виховання як процесу розвитку дитини з особливими освітніми потребами в залежності від її потенційних можливостей, умов та засобів корекційного впливу, передання творчих і духовних цінностей шляхом особистісної взаємодії та спілкування вихователя та вихованця. У контексті цього надзвичайно важливо знати, враховувати та розвивати здібності, інтереси, соціальний досвід, самосвідомість дітей з обмеженими психофізичними можливостями.

### **Висновки.**

Відтак, у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах особистісно-орієнтований підхід поєднує виховання та навчання у єдиний процес допомоги, підтримки, соціально-педагогічного захисту, розвитку дитини з психофізичними порушеннями, підготовки її до життєтворчості. Кожна дитина одержує, зважаючи на її нахили, інтереси, ціннісні орієнтації та суб'єктивний досвід, можливості реалізувати себе в пізнанні, діяльності й поведінці. Основним сенсом підходу стає не лише корекція порушених, але і розвиток збережених психічних функцій і особистісних якостей школяра, що забезпечує його всебічний гармонійний розвиток з метою соціальної адаптації, громадянського становлення і оптимальної інтеграції в суспільство.

### **Литература:**

1. Бех І. Науковий підхід - запорука виховного успіху педагога // Початкова школа. – 1999. – № 11-12. – С.2-5.
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Кон І. С. Психологія старшокласника: посібник для учителів / І. С. Кон. – М.: Просвещение, 1980. – 192 с.
4. Миронова С. П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник / С. П. Миронова. – Кам'янець-Подільський, 2015. – 312 с.
5. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка. – Ч.І. /В. М. Синьов – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – 238 с.

### **References**

1. Bekh I. (1999). Naukovyi pidkhid – zaporuka vykhovnoho uspikhu pedahoha [Scientific approach – the key to the educator's upbringing success] in *Pochatkova shkola* [Primary school], issue 11-12, pp. 2-5.
2. Bekh I. D. (1998). Osobystisno zoriientovane vykhovannia [Personality-centered education]. K.: IZMN. 204 p.
3. Kon I. S. (1980). Psikhologiiia starsheklassnika: posobie dlia uchitelei [Psychology of a high school student: guidelines for teachers]. M.: Prosveshchenie. 192 p.
4. Myronova S. P. (2015). Korektsiina psykhopedahohika. Olihofrenopedahohika [Correctional pedagogics. Oligophrenopedagogy]. Kamianets-Podilskyi. 312 p.
5. Synov V. M. (2007). Korektsiina psykhopedahohika. Olihofrenopedahohika [Correctional pedagogics. Oligophrenopedagogy]. Part I. K.: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova. 238 p.



**Abstract.** *The article investigates the problem of improving the quality of educational services provision for children with special educational needs in the context of special secondary schools. The theoretical-methodological foundations of a personality-centered approach to education and upbringing of students of a special school are revealed. It is found out that the educational process of the specified category of children as a process of their personal development depends to a great extent on their potential opportunities, conditions and means of corrective-pedagogical influence. The importance and necessity of development of creative abilities, inclinations and interests in students of a special school are determined.*

**Key words:** *education, children with special educational needs, special school.*

Стаття відправлена: 13.12.2019 р.  
© Дмитрієва І.В., Одинченко Л.К.